



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

อาจารย์สุวิมล พันธุ์โต

สาขาบริหารทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2558

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

อาจารย์สุวิมล พันธุ์โต

สาขาบริหารทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน

ประเภทงบพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ประจำปีงบประมาณ 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสังเคราะห์รูปแบบบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในครั้งนี้ ประกอบด้วย กลุ่มประชาชนและภาครัฐที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวคิด ใน จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 30 คน ประกอบด้วย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมโยธาธิการและผังเมือง การประปาส่วนภูมิภาค กรมอุตุนิยมวิทยา กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมทางหลวงชนบท สาธารณสุข องค์กรพัฒนาเอกชนและ อาสาสมัครต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายในจังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกับเครือข่ายภาคีที่เกี่ยวข้อง ในเรื่อง รูปแบบบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้กระบวนการดำเนินงานวิจัย มีลักษณะเป็นการวิจัย เชิงปฏิบัติการที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่าง คณะผู้วิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานทั้งกระบวนการ ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การเตรียมการป้องกันและ ลดผลกระทบ

ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อมรับภัย

ขั้นที่ 3 การจัดการภัยในภาวะฉุกเฉิน

ขั้นที่ 4 การจัดการหลังเกิดภัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบรูปแบบบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากทุกด้าน โดยด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดที่สังเคราะห์ขึ้นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.26 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.36

สรุปได้ว่าผลการประเมินรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถนำไปใช้งานได้

คำสำคัญ : ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การมีส่วนร่วม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยคำแนะนำต่าง ๆ จากคณาจารย์ และบุคลากร คณะวิทยาการจัดการ และความร่วมมือช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ที่สละเวลาให้คำแนะนำคำปรึกษา รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พณณา ตั้งวรรณวิทย์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ได้ให้ความกรุณา ให้คำปรึกษาแนะนำ

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญในชุมชน ครู เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ให้ความกรุณาตรวจสอบ และเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบ และการให้ข้อมูลในการทำวิจัยแก่คณะผู้วิจัย

ท้ายสุดนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง ทุนการวิจัยที่ได้รับจากทุนอุดหนุนการวิจัยของจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้มา ณ ที่นี้ด้วย

สุวิมล พันธุ์โต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 สมมติฐานการวิจัย	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	2
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	4
บทที่ 2 ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 ยุทธศาสตร์การป้องกันและให้ความช่วยเหลือ	5
2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	13
2.3 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดเพชรบูรณ์	21
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	37
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	38
3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	38
3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	38
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	39
3.5 การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลของการวิจัย	43
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ	44
4.2 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์	49
4.3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์	51
4.4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพแวดล้อม	51
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	59
5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	60
5.2 ข้อเสนอแนะ	65
บรรณานุกรม	66
ภาคผนวก ก	67
ประวัติคณะผู้วิจัย	70

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	คุณลักษณะสำคัญของงานวิจัย	14
4-1	แสดงวงจรการจัดการพิบัติภัยทางธรรมชาติ ของจังหวัดเพชรบูรณ์	49
4-2	แสดงผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบ	51

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4-1 แสดงแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ	48

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นวิกฤติการณ์ภัยธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นเกือบทุกปีในปัจจุบัน ซึ่งภัยพิบัติทางธรรมชาติจำนวน 3 อันดับแรก คือ อุทกภัยหรือดินถล่ม ภัยหนาว และภัยแล้ง ได้สร้างความเสียหาย ซึ่งมักจะเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ทำให้ประชาชนไม่มีเวลาเตรียมตัว เพื่อลดความสูญเสียของชีวิตและทรัพย์สิน อย่างไรก็ตามก็ยังนับเป็นโชคดีที่ภัยพิบัติในพื้นที่นี้ไม่นานนัก เนื่องจากพื้นที่ภูมิประเทศของภูมิภาคนี้แคบ และแม่น้ำส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ทำให้สามารถระบายน้ำไปยังลุ่มน้ำป่าสักได้อย่างรวดเร็ว ยิ่งกว่านั้นการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการเกษตรเป็นที่อยู่อาศัยและอุตสาหกรรม อันเนื่องมาจากความต้องการเร่งขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนความแปรปรวนและการเปลี่ยนภูมิอากาศในระดับโลก ก็ทำให้จำนวนพายุที่ผ่านมามีแนวโน้มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดภัยพิบัติรุนแรงขึ้น เมื่อมีการบุกรุกถ่าน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่สาธารณะ และการก่อสร้างถนนกีดขวางทางน้ำ เพราะทำให้การระบายน้ำออกจากพื้นที่มีอุปสรรคมากจึงเกิดอุทกภัยได้

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน สถานการณ์ภัยทางธรรมชาติได้เกิดขึ้นทั่วทุกภูมิภาคทุกมุมโลก และนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ สร้างความเสียหายต่อมนุษยชาติโดยเฉพาะการเกิดอุทกภัยเมื่อปลายปี พ.ศ.2554 ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติครั้งนี้เกือบทุกพื้นที่ทั่วประเทศ น้ำท่วมขังเป็นวงกว้างและเป็นเวลานาน ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินมากมายในหลายพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจได้รับ ความเสียหายคิดเป็นมูลค่าหลายแสนล้านบาท ส่วนด้านสังคมประชาชนจำนวนหนึ่งเสียชีวิต ทรัพย์สินบ้านเรือนเสียหายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้รัฐต้องใช้งบประมาณในการแก้ไขปัญหา ดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของประชาชน ฟื้นฟูบำรุงรักษาสสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเรือนอาคารสถานที่ของประชาชนและของส่วนราชการ

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องจัดทำระบบป้องกัน น้ำท่วม น้ำหลากดินโคลนถล่มอันเกิด จากอุทกภัย ภัยหนาว และภัยแล้ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติตามธรรมชาติเป็นประจำ และให้สามารถดำเนินการป้องกัน แก้ไขปัญหา และบรรเทาความเดือดร้อน ลดความสูญเสียในด้านทรัพย์สินของทางราชการและสามารถบริหารจัดการชุมชนได้อย่างต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้แผนการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 การสังเคราะห์แผนบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ อยู่ในระดับมาก

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

1.4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ดังนี้อำเภอเมือง (ตำบลตะเภาชะ ตำบลบ้านโคก ตำบลป่าเลา ตำบลท่าพล และตำบลวังชมพู) อำเภอชนแดน (ตำบลชนแดน ตำบลคงขุย ตำบลท่าข้าม ตำบลพุทธบาท ตำบลตะกุดไร และตำบลศาลาลาย) อำเภอหล่มสัก (ตำบลน้ำก้อ ตำบลน้ำซุน ตำบลบึงน้ำเต้า ตำบลนาซ่า ตำบลบ้านเนิน ตำบลศิลา และตำบลวังบาล) อำเภอศรีเทพ (ตำบลศรีเทพ และตำบลบ่อไทย) อำเภอวังสามพัน (ตำบลหนองแจ้ง และตำบลสระแก้ว) อำเภอน้ำหนาว (ตำบลหลักด่าน) อำเภอวังโป่ง (ตำบลซับเปิบ) และอำเภอเขาค้อ (ตำบลเขาค้อ และตำบลริมสีม่วง)

ดำเนินการคัดเลือกชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ เพื่อเข้าร่วมงานวิจัยจากจำนวนหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด โดยการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายจากประชากรที่เข้าร่วมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รายละเอียดดังนี้

1.4.1.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การเกิดภัยพิบัติ คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง จำนวน 3 คน

1.4.1.2 กลุ่มตัวอย่างประชุมเชิงปฏิบัติการ การรับมือภัยพิบัติเพื่อใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป จำนวน 200 คน

1.4.2 เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วย

1.4.2.1 แบบประเมินแบบสอบถามเพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ

1.4.2.2 แบบสอบถามการศึกษาบริบทการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

1.4.2.6 แบบสอบถามแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ

1.4.3 ระยะเวลาและสถานที่ที่ใช้ในการทดลอง

1.4.3.1 กันยายน พ.ศ. 2557 – สิงหาคม 2558

1.4.3.2 สถานที่ ที่ใช้ในการทดลอง มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และเขตพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดเพชรบูรณ์

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

งานวิจัยนี้มีคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1.5.1 ชุมชน หมายความว่า วัด สถานศึกษา ประกอบด้วย สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่

1.5.3 ภัยพิบัติ (Natural Disasters) หมายถึง ภัยที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต และทรัพย์สิน โดยส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ภัยพิบัติแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และภัยพิบัติที่มนุษย์สร้างขึ้น

ภัยพิบัติทางธรรมชาติ คือ ภัยในรูปแบบต่าง ๆ ทางธรรมชาติที่ได้มีการศึกษารวบรวม และบันทึกรายละเอียดไว้ อาจสรุปได้เป็น 10 ประเภท คือ

1.5.3.1 การระเบิดของภูเขาไฟ (Volcano Eruptions)

1.5.3.2 แผ่นดินไหว (Earthquakes)

1.5.3.3 คลื่นใต้น้ำ (Tsunamis)

1.5.3.4 พายุในรูปแบบต่าง ๆ (Various Kinds of storms) คือ

ก. พายุแถบเส้น Tropics ที่มีแหล่งกำเนิดในมหาสมุทร (Tropical Cyclones)

ข. พายุหมุนที่มีแหล่งกำเนิดบนบก (Tornadoes)

ค. พายุฝนฟ้าคะนอง (Thunderstorms)

1.5.3.5 อุทกภัย (Floods)

1.5.3.6 ภัยแล้ง หรือทุพภิกขภัย (Droughts)

1.5.3.7 อัคคีภัย (Fires)

1.5.3.8 ดินถล่ม และโคลนถล่ม (Landslides and Mudslides)

1.5.3.9 พายุหิมะและหิมะถล่ม (Blizzard and Avalanches) และ

1.5.3.10 โรคระบาดในคนและสัตว์ (Human Epidemics and Animal Diseases)

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1.6.1 ได้รู้รูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์
- 1.6.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ
- 1.6.3 ประชากรในชุมชนสามารถนำมาปฏิบัติเพื่อบรรเทาสาธารณภัยของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน
ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และหลักการโดยนำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 ยุทธศาสตร์การป้องกันและให้ความช่วยเหลือ

2.1.1 สถานะแวดล้อมที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติทาง
ธรรมชาติ

2.1.2 ยุทธศาสตร์การป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

2.1.3 แนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทสู่การปฏิบัติ

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.2 แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.3 วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.4 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.5 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.3 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดเพชรบูรณ์

2.1 ยุทธศาสตร์การป้องกันและให้ความช่วยเหลือ

2.1.1 สภาวะแวดล้อมที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ

2.1.1 สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติให้เกิดประสิทธิผล

(1) การป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติของประเทศได้รับความสำคัญจากทุกรัฐบาล โดยมีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งมีการกิจตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับปฏิบัติการ

(2) การป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ เป็นแนวทางหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนจัดการภัยพิบัติที่ครอบคลุมตั้งแต่ก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย หลังเกิดภัย และแผนป้องกันระยะยาว การพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้า และการช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉิน

(3) การมีหน่วยงานจากหลายกระทรวง และภาคเอกชนที่มีผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินงาน รวมทั้งมีการกระจายงานและความรับผิดชอบสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติอย่างมาก นอกจากนี้ ยังมีอาสาสมัครในท้องถิ่นในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติเข้าร่วมปฏิบัติการด้วยในภาวะฉุกเฉิน

(4) การมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่ในการเตือนภัย ทำให้การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยเป็นไปอย่างรวดเร็วและสะดวกมากขึ้น

2.1.2 สภาวะแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคซึ่งจำเป็นต้องมีการแก้ไข

(1) การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติมีปัจจัยด้านเวลาที่เกี่ยวข้อง โดยจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงมาก จนยากต่อการจัดการ จึงจำเป็นต้องมีระบบเชื่อมโยงกับการรายงานสถานการณ์ในระดับภาพรวม เพื่อป้องกันและคุ้มครองได้ทันทั่วทั้งที่สามารถลดผลกระทบต่อประชาชนได้มากที่สุด

(2) สภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ยากต่อการวินิจฉัยข้อมูลและตัดสินใจในระดับนโยบายในภาวะฉุกเฉิน

(3) การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ จากหลายกระทรวง ทำให้ไม่มีเอกภาพในการบริหารจัดการ ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับจังหวัดและท้องถิ่น รวมทั้งไม่มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเชื่อมโยงกัน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ไม่เกิดประสิทธิผลต่อการป้องกันและช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างแท้จริง

(4) ความไม่ต่อเนื่องของการวิจัยเกี่ยวกับสาเหตุของภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในด้านพฤติกรรม และสาเหตุการเกิดและระยะเวลาที่เกิดภัย เพื่อประโยชน์ในการวางแผนนโยบาย และการจัดทำแผนปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

2.1.2 ยุทธศาสตร์การป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

แผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติที่มีประสิทธิผล จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบทั้งทางด้านการป้องกันและลดผลกระทบ การเตรียมพร้อมรับภัย การจัดการภัยในภาวะฉุกเฉิน และการจัดการหลังเกิดภัย โดยมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของแผนฯ รวมทั้งยุทธศาสตร์การบริหารจัดการดังนี้

วิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์

(1) วิสัยทัศน์

ระบบเตือนภัยที่ได้มาตรฐานสากล มีความร่วมมืออย่างบูรณาการในการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติในพื้นที่อย่างทั่วถึง

(2) วัตถุประสงค์

1) จัดทำแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม สำหรับเป็นกรอบและทิศทางให้หน่วยงานและองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วน นำแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ลดความเสี่ยงและความเสียหายของประชาชนผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม ทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

3) เสริมสร้างสมรรถนะในการตอบสนองต่อสภาวะฉุกเฉินจากภัยธรรมชาติของหน่วยงานและชุมชนทุกระดับ

4) พื้นฟูพื้นที่ที่เกิดอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม รวมทั้งความมั่นคงของผู้ประสบภัย ให้กลับสู่สภาวะปกติได้เร็วที่สุด

ยุทธศาสตร์การป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

แผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จากอุทกภัย วาตภัย และ โคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) ดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การเตรียมการป้องกันและลดผลกระทบ

ยุทธศาสตร์การเตรียมการป้องกันและลดผลกระทบจากภัยพิบัติ มีวัตถุประสงค์ เพื่อปรับระบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ ให้มีขีดความสามารถในการเตรียมการเผชิญภัยพิบัติต่างๆ ไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดภัย เป็นการลดความรุนแรงและลดความสูญเสียจากภัยที่มีต่อประชาชนในพื้นที่เสี่ยงให้น้อยที่สุด ได้แก่

1) การจัดทำแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแบบบูรณาการในทุกระดับ เพื่อให้การป้องกันและลดผลกระทบที่มีต่อผู้ประสบภัย เกิดการบูรณาการและมีทิศทางดำเนินงานที่เหมาะสมและชัดเจน

2) การพัฒนาระบบพยากรณ์และเฝ้าระวังเพื่อการเตือนภัยทางธรรมชาติ เพื่อให้การคาดการณ์ภัยทางธรรมชาติมีประสิทธิภาพ ทั้งความแม่นยำของเวลา ความรุนแรง และพื้นที่ที่จะเกิดภัยและที่จะได้รับผลกระทบจากภัย

3) การจัดทำแผนที่พื้นที่เสี่ยงภัยของหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ในเรื่องมาตราส่วนและรายละเอียดของแผนที่ เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ข้อมูลแผนที่ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ระหว่างหน่วยงานได้

4) การพัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศด้านภัยธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศระหว่างหน่วยงานต่างๆ และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ชัดเจน ตรงเป้าหมาย

5) การสร้างระบบเครือข่ายและฐานข้อมูลเครือข่าย เพื่อจัดทำฐานข้อมูลของอาสาสมัคร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือและอุปกรณ์ รวมทั้งข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติและการจัดการในการป้องกันและบรรเทาภัย เพื่อเตรียมการให้พร้อมรับสถานการณ์ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น

6) การพัฒนาเครือข่ายชุมชน อาสาสมัครและประชาชน ให้มีความพร้อมสำหรับการป้องกันและลดผลกระทบจากภัยพิบัติ

7) การฝึกซ้อมแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

8) การป้องกันและลดผลกระทบจากอุทกภัยที่มีต่อระบบจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและน้ำบาดาล

9) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาด้านอุปกรณ์และเครื่องมือสำหรับการจัดการภัยพิบัติอย่างบูรณาการ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การเตรียมพร้อมรับภัย

ยุทธศาสตร์การเตรียมพร้อมรับภัย มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบบการเตรียมความพร้อมและแนวทางการปฏิบัติในการรับมือกับภัยที่จะเกิดขึ้น และเพื่อลดภาระในการให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัย ได้แก่

1) การเตรียมพร้อมปัจจัยสี่เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย การเตรียมพร้อมปัจจัยสี่ ได้แก่ เครื่องอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และบ้านพักชั่วคราว ไว้ให้พร้อมสำหรับให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ทันทีและต่อเนื่อง

2) การเสริมสร้างความพร้อมของท้องถิ่นในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ จัดตั้งหน่วยกู้ชีพ/กู้ภัยประจำตำบล (One Tambon-One Search and Rescue Team : OTOS)

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบประกันภัยจากภัยธรรมชาติ เพื่อเป็นแนวทางและวิธีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคประชาชนได้รับการคุ้มครองจากภัยธรรมชาติด้วยการประกันภัย เป็นการสร้างความมั่นคงในชีวิตและบรรเทาภาระภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

4) การส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในสถานศึกษาและสถานประกอบการ

5) การส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้แก่สาธารณชนเกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้งการป้องกันช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น โดยให้ความสำคัญลำดับแรกในพื้นที่เสี่ยงภัย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การจัดการในภาวะฉุกเฉิน

ยุทธศาสตร์การจัดการในภาวะฉุกเฉิน มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมการที่จำเป็นให้สามารถเผชิญและจัดการภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพทันที และให้การปฏิบัติการในภาวะฉุกเฉินเป็นไปอย่างมีระบบ ชัดเจน ไม่สับสน และลดความสูญเสียจากการเกิดภัยพิบัติให้เหลือน้อยที่สุด ประกอบด้วย 3 มาตรการ 5 โครงการ ได้แก่

1) การเชื่อมโยงระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้สามารถใช้งานได้ในขณะเกิดภัย

2) การจัดทำแผนปฏิบัติการในการให้ความช่วยเหลือ การเผชิญเหตุ การกู้ภัยให้มีประสิทธิภาพและบูรณาการ

3) การติดตามตรวจสอบและบรรเทาปัญหาคุณภาพน้ำในพื้นที่น้ำท่วม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การจัดการหลังการเกิดภัย

ยุทธศาสตร์การจัดการหลังการเกิดภัย มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาทุกข์ขั้นต้นแก่ผู้ประสบภัยโดยเร็ว ต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ และให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ประสบภัย ให้สามารถดำรงชีวิตได้ตามปัจจัยสี่และเพื่อฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ประสบภัยให้กลับสู่สภาพปกติโดยเร็ว ดังนี้

1) การปรับปรุงและทบทวนระเบียบวิธีปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ให้เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การวางระบบรับบริจาคที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนผู้ประสบภัย การพัฒนาระบบการรับบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยการวางแผนร่วมกันในการพัฒนาข้อมูล การวิเคราะห์ความต้องการ การมอบหมายภารกิจรับผิดชอบ และการตั้งศูนย์รับบริจาค

3) การจัดทำแผนฟื้นฟูความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งด้านการมีงานทำ คุณภาพชีวิต และสภาพจิตใจ การแผนฟื้นฟูความมั่นคงของมนุษย์ด้านการมีงานทำ คุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัย และ จิตใจ เพื่อฟื้นฟูและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

4) การจัดทำแผนการฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานให้มีการดำเนินการอย่างรวดเร็ว บูรณาการระหว่างหน่วยงาน และไม่ขัดกับระเบียบของทางราชการ การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ประสบภัยให้ใช้งานได้ถาวร และเพื่อรองรับการอพยพผู้ประสบภัย โดยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5) การฟื้นฟูระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและบ่ออบาตาลที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย เพื่อให้ผู้ประสบภัยได้ดำรงชีวิตหลังประสบภัยในสภาพแวดล้อมที่ดีและมีน้ำที่สะอาดปลอดภัย สำหรับการอุปโภคบริโภค ประกอบด้วย 2 โครงการ คือ โครงการฟื้นฟูระบบรวบรวมน้ำเสีย ระบบบำบัดน้ำเสีย และสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยภายหลังน้ำลด และโครงการฟื้นฟูบ่ออบาตาลที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย

2.1.3 แนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทสู่การปฏิบัติ

เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จากอุทกภัย วาตภัย และ โคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของแผน แนวทางดำเนินการต่อไปประกอบด้วย

การจัดทำแผนปฏิบัติการภายใต้แผนแม่บทฯ อย่างบูรณาการจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นหน่วยงานประสานหลัก ซึ่งควรให้ความสำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ให้ความสำคัญกับโครงการที่สามารถดำเนินการได้อย่างเกิดผลโดยตรงและโดยทันทีต่อผู้ประสบภัย

(2) สำหรับโครงการที่ต้องดำเนินการเชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงานจึงจะเกิดประสิทธิผลต่อการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ควรมีการประสานในลักษณะการแก้ไขปัญหามารวมที่เชื่อมต่อไปยังการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่ประชาชนประสบภัย เช่น การแจ้งเตือนภัยพายุ ฝนตกหนักและปริมาณน้ำไหลหลากในพื้นที่ตอนบน ที่ต้องส่งทอดข้อมูลเตือนภัยไปยังพื้นที่ชุมชนตอนล่างเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการป้องกันและลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด

กลไกบริหารจัดการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จากอุทกภัย วาตภัย และ โคลนถล่มของประเทศ ควรเป็นกลไกที่มีอยู่แล้วตามกฎหมาย คือ คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน และอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นเลขานุการฯ โดยมีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อทำหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการภายใต้แผนแม่บทฯ ขึ้น

กลไกบริหารจัดการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ	
คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ (กปภ.ช.)	
องค์ประกอบ	หน้าที่
1. ประธาน - นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมาย 2. รองประธาน - รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (คนที่ 1) - ปลัดกระทรวงมหาดไทย (คนที่ 2) 3. กรรมการ - ปลัดกระทรวงกลาโหม, ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ปลัดกระทรวงคมนาคม, ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกินห้าคน ซึ่ง ครม. แต่งตั้ง - อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	1. กำหนดนโยบายในการจัดทำแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ 2. พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติก่อนเสนอ ครม. 3. บูรณาการพัฒนาระบบการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ หน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพ 4. ให้คำแนะนำ ปกป้องและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ 5. วางระเบียบเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 6. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือ กฎหมายอื่นหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย



ทั้งนี้ ในการปฏิบัติการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำเป็นต้องมีการประสานการดำเนินงาน ร่วมกับคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการ/คณะทำงานต่างๆ ที่มีบทบาทหน้าที่บริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทั้งในการป้องกันและลดผลกระทบ การเตรียมพร้อมรับภัย การจัดการในภาวะฉุกเฉิน และการจัดการหลังการเกิดภัย

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) เป็นรูปแบบของการวิจัยแบบใหม่ ที่ประยุกต์และเป็นการรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน ถูกนำมาใช้ในกระบวนการดำเนินการวิจัย กล่าวคือนักวิชาการบางกลุ่มมีความเชื่อว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปลดปล่อยให้เป็นอิสระ (Emancipators Action Research : EAR) ซึ่งในวงวิชาการแล้วจัดว่าเป็นรูปแบบเดียวของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่บริสุทธิ์ เนื่องจากการเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงมักใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างง่าย (Simple descriptive statistics) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนาหรือการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ในการอธิบายข้อมูล และใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยพบว่า นักวิจัยจำนวนไม่น้อยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart ในผลงานเรื่อง The Action Research Planner (1988) เป็นวิธีหลักของการวิจัย (นิตยา, 2544)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาจากคำว่า การปฏิบัติ (Action) และการวิจัย (Research) เข้าด้วยกัน เป็นการเน้นความหมายที่จะใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะช่วยจัดหาแนวทางการทำงานที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติให้เป็นหนึ่งเดียวกัน จากแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ (อุทุมพร, 2544)

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research : PR) เป็นงานวิจัยที่บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัย อันประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ผลและสรุปรายงานการวิจัยโดยอาจจะไม่ได้ทำเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานขององค์กรหรือหน่วยงานในชุมชนเป็นด้านหลัก (อังคณา, 2550)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้รับความนิยมมากในต่างประเทศตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา (อังคณา, 2550) สำหรับในประเทศไทย ได้มีการกำหนดความจำเป็นพื้นฐานใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง การวิวัฒนาการของรูปแบบการวิจัยนี้มีการเลือกวิธีการตามอิทธิพลของรูปแบบการพัฒนาที่แต่ละประเทศให้ความสำคัญ จึงมีความหลากหลายไปตามกระบวนการพัฒนา ซึ่งเป็นแบบของการพัฒนาที่เน้นไปที่ประชาชน ให้มีส่วนร่วมจากผู้ปฏิบัติงานมากขึ้น (นิตยา, 2544 ; กมล, 2540)

2.2.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติ การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบหรือประเมินผลการปฏิบัติ และที่สำคัญเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหของชุมชน การพัฒนา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทำงานร่วมกัน และเรียนรู้ถึงทักษะในการจัดการชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่วิธีการของการวิจัย (Methodology) แต่เป็นแนวทางการศึกษา (Approach) หรือกลยุทธ์ (Strategy) หรือกระบวนการ (Process) (กมล, 2540 ; บุญนาค, 2543 ; นิตยา, 2544; สิทธิณัฐ, 2546)

2.2.2 แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กมล (2540) ได้ให้แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยค้นคว้าแสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยแบบเดิม ๆ สอดคล้องกับพันธุ์ทิพย์ (2545) ได้แสดงคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเมื่อเทียบกับงานวิจัยแบบดั้งเดิม

ตารางที่ 2-1 คุณลักษณะสำคัญของงานวิจัย

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
รูปแบบ	เป็นพิมพ์เขียวที่กำหนดให้	เน้นกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์
อุดมการณ์/ปรัชญา	เน้นกลุ่มคนชั้นสูง	เน้นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคมคนชายขอบ
จุดมุ่งหมาย	ไม่ผูกพัน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย	มีพันธกรณีระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้านที่จะร่วมกันเพื่อสิทธิของมนุษย์
กรอบการวิจัย	กำหนดโดยนักวิจัยองค์กร	กำหนดโดยประชาชนในพื้นที่
จุดเน้น	วัตถุ เน้นการสร้างสิ่งของ	คน เริ่มที่คนเป็นหลัก ทำให้คนมีคุณค่า สร้างความภาคภูมิใจและกำลังใจ
เป้าหมาย	กำหนดไว้ล่วงหน้า	ปรับเปลี่ยนตามความต้องการของท้องถิ่นตามเงื่อนไขความเหมาะสม

ตารางที่ 2-1 (ต่อ)

ประเด็น เปรียบเทียบ	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ยุทธวิธี	เน้นการวางแผนที่อ้างว่าชาวบ้าน ไม่สามารถวางแผนเองได้	เน้น การ มี ส่วน ร่วม เชื่อมั่น ใน ความสามารถในการเรียนรู้ของคน
วิธีการ	เข้มงวดรัดกุม เน้นหลักการวิจัย เชิงปริมาณ มองมิติชุมชนที่ ศึกษา และใช้เทคโนโลยีหรือ ระเบียบวิธีการขั้นสูง	เรียบง่าย ใช้วิธีการที่ชาวบ้านรู้จักและ ถนัด มองชุมชนอย่างเป็นองค์รวม และใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน
รูปแบบการพัฒนา	ควบคุม ชี้นำและให้แรงจูงใจ เป็นวัตถุ เน้นการทำงานตาม แผนและส่งเสริมวัฒนธรรมการ พึ่งพา	ปลดปล่อย สร้างกำลังอำนาจในการคิด และต่อรองให้สำเร็จในสิ่งที่ได้กระทำ โดยมีแรงจูงใจคือความภูมิใจใน ศักดิ์ศรีของตน และเป็นการส่งเสริม วัฒนธรรมการพึ่งพาตนเอง
มองชาวบ้าน	เป็นผู้รับประโยชน์จาก ความสำเร็จของโครงการวิจัย	เป็นผู้ทำประโยชน์ เป็นผู้ลงมือกระทำ โครงการสำเร็จ และมีส่วนร่วม
ผลลัพธ์	เน้นวัตถุที่เป็นผลิตผลของ โครงการ เช่น รั้ว ถนน อาคาร เป็นต้น	ไม่เน้นวัตถุ แต่เน้นความสามารถของ ชุมชน เน้นการเรียนรู้ ความพอใจ ความหลากหลาย กำลังใจและแรงใจ ของประชาชน

(พันธุ์ทิพย์, 2545)

2.2.3 วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.3.1 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2545) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ก) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้าร่วมศึกษาค้นคว้า หาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวรรณกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตน มิใช่รอคอยแต่นักวิจัยและนักพัฒนามาดำเนินการให้

ข) เพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือ มีความพอดีกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น

ค) เพื่อให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของ ผู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกันและแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน

2.2.3.2 เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธุ์ทิพย์ (2545) ได้กล่าวถึง เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

ก) ค้นหาความรู้พื้นบ้านที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย
ข) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
ค) สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการและความรู้ พื้นฐาน

ง) ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

อรุณรุ่ง (2549) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ก) ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกัน หรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุด แก่ตนเอง และชุมชน

ข) ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผล ให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชน

ค) มีวิจัย และพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงาน ร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและ พัฒนาอย่างแท้จริง

ง) ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำ กิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการผนึกกำลังร่วมกัน โดยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่โครงการที่ดำเนินการอยู่

2.2.4 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นิตยา (2544) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังนี้

2.2.4.1 การมีส่วนร่วม (Participation) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยในการวิจัย โดยตระหนักยอมรับคุณค่าของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ สมาชิกชุมชน ประชาชน ผู้ปฏิบัติงาน และอาสาสมัครต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวเป็นผู้มีประสบการณ์จะสร้างองค์ความรู้ที่มีประโยชน์จากภูมิปัญญาของตนโดยพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2.2.4.2 การกระทำ (Action) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงความพยายามต่าง ๆ ของผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์เฉพาะ ดังนั้นจึงมีการกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น

2.2.4.3 การวิจัย (Research) ซึ่งเป็นความพยายามอย่างมีระบบที่จะสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการในสถานการณ์เฉพาะ

2.2.5 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

อังคณา (2550) พบว่า จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ มีระเบียบวิธีการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา มีแนวทางใหญ่ ๆ 2 แนวทาง ได้แก่

2.2.5.1 ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชน โดยมากใช้ในกรณีที่นักวิจัยเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษานั้น ๆ หรือเป็นนักวิจัยภายนอกนั่นเอง ซึ่ง กมล (2540) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ก) เลือกกลุ่มเป้าหมาย ต้องจัดทำให้เป็นระบบ เริ่มต้นด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายที่จะพิจารณาให้เข้าร่วมในโครงการขึ้นต่อไปกำหนดเกณฑ์สำหรับการคัดเลือก แล้วทำการคัดเลือก

ข) สร้างบรรยากาศการยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย เป็นการกระทำด้วยการมีแนวคิดให้ผู้ประสานงานวิจัยเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย และเป็นการสร้างบรรยากาศในการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้ประสานงานวิจัยเป็นเสมือนคนในชุมชนนั้นคนหนึ่ง

ค) ระบุนโยบาย และการแก้ไขปัญหาที่มีศักยภาพ กลุ่มเป้าหมายจะดำเนินการวิจัยในทันทีที่กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มเป้าหมายได้เริ่มดำเนินงาน จุดมุ่งหมาย คือ การศึกษาความต้องการ หรือความจำเป็นของชุมชน ระบุนโยบายของชุมชนค้นหาวิธีการแก้ปัญหา

ง) วางแผนเพื่อปฏิบัติ ขั้นตอนนี้อธิบายถึงยุทธศาสตร์และเทคนิคเพื่อช่วยเหลือให้คนเตรียมโครงการพัฒนาให้เป็น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดจุดประสงค์การใช้เวลา

ในการทำงาน ทรัพยากร กำลังคนที่จะใช้ และกิจกรรม รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานตามแผน

จ) การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ขั้นตอนนี้เป็นการอธิบายถึงวิธีช่วยให้คนสามารถดำเนินงานตามโครงการของตนได้ แผนปฏิบัติการต้องนำมาเผยแพร่ให้คนรู้ และกระตุ้นให้คนดำเนินงานตามแผน การจัดการด้านการเงินต้องทำด้วยความรับผิดชอบอย่างชัดเจน โปร่งใส การระดมทรัพยากร และการกำหนดงานต้องดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน

ฉ) การประเมินผล/ผลสะท้อน/การส่งผลกลับ กลุ่มเป้าหมาย และผู้ประสานงานวิจัยต้องจัดทำบันทึกประจำวัน บันทึกการจัดการ และกิจกรรมสิ่งเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมดไว้เป็นหลักฐาน และช่วยบันทึกความจำเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการ ต้องให้มีการประเมินผล การประเมินนี้จะอธิบายวิธีการที่เอื้ออำนวยต่อการประเมินความก้าวหน้าของโครงการ และผลสำเร็จ โดยคนที่ร่วมงานเอง

ช) การหมุนเกลียว การวนรอบ และการทำให้เป็นระบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มเป้าหมายเริ่มต้น ลงมือแก้ปัญหาที่ยาก แต่ยังใช้ขั้นตอนของการวางแผน การดำเนินงานของโครงการวิจัยอยู่ใช้หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้แก้ปัญหา

ซ) ขั้นเตรียมการถอนตัว และเผยแพร่ผลงาน เป็นขั้นตอนก่อนจะถอนตัวจากชุมชน ต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ถูกปลูกฝังเข้าไปเป็นกระบวนการแก้ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายสามารถแก้ปัญหด้วยตนเอง เมื่อสิ้นสุดโครงการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รายงานวิจัยต้องได้รับการพิมพ์เผยแพร่ และนำเสนอในการสัมมนา โดยจะเผยแพร่ได้เมื่อได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ และได้รับประสิทธิผล

2.2.5.2 ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนามาจากฐานคติความเชื่อที่มุ่งเน้นบูรณาการเชื่อมโยงความรู้หรือทฤษฎีเชิงปฏิบัติที่ได้จากการทำวิจัยกับการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในสนามหรือสถานที่ปฏิบัติงานผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยอาศัยการสะท้อนความคิดใคร่ครวญไปมาในเชิงวิพากษ์ผลการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำไปตามแผนการที่วางไว้ว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จหรือไม่ อย่างไร รวมทั้งมีปัจจัยเกื้อหนุน และขัดขวางความสำเร็จในการแก้ปัญหอะไรบ้าง และจะต้องดำเนินการอย่างไร จึงจะทำให้เข้าสู่สภาวะการณ์ที่นำความสำเร็จนั้นมา ดังนั้น

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยที่มีลักษณะเป็นเกลียวหรือวงจรต่อเนื่องกันไป (Spiral of steps) เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในบรรดานักวิชาการหรือผู้สนใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบสำหรับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีรากฐานมาจากแนวคิดของ Kemmis ขึ้นเป็นครั้งแรกในที่ประชุมทางวิชาการของสมาคมการวิจัยทางการศึกษาแห่งประเทศไทยออสเตรเลีย ณ เมืองซิดนีย์ ปีคริสต์ศักราช 1980 ได้ศึกษาลักษณะพฤติกรรมในกลุ่มแบบต่าง ๆ เช่น ลักษณะการเป็นผู้นำ ความเป็นมิตร ความก้าวร้าว ฯลฯ ซึ่งได้สรุปพฤติกรรมเหล่านั้นว่า เป็นผลจากความแตกต่างระหว่างบุคคล จนกระทั่งมีนักวิจัยหลายท่าน ได้นำมาใช้ในการพัฒนาความเชี่ยวชาญในวิชาชีพครู โดยใช้ในเรื่องของการพัฒนาการเรียนการสอน (นิตยา, 2544 ; พันธุ์ทิพย์, 2545 ; อรุณรุ่ง, 2549 ; กมล, 2550 ; อังคณา, 2550)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (1998) ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยที่สำคัญ 4 ขั้นตอนหลักคือ วางแผนเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ลงมือปฏิบัติการตามแผน สังเกตการณ์ กระบวนการ และผลของการเปลี่ยนแปลง และสะท้อนกลับ กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ

สิทธิชัย (2546) เสนอการดำเนินงานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 องค์ประกอบ คือ

ก) การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา และการแสวงหาองค์ความรู้

ข) มีการกระทำ (Action) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมองค์ความรู้ มีการเชื่อมต่อการปฏิบัติการ หรือการได้มาซึ่งผลการวิจัยไปสู่การพัฒนาแบบวงจร

ค) กระบวนการเรียนรู้ (Learning process)

องอาจ (2549) ได้เสนอแนวคิดการดำเนินงานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในแต่ละวงจรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ก) ขั้นตอนเตรียมการเบื้องต้น (Pre-step)

ข) การวางแผน (Planning)

ค) การลงมือปฏิบัติ (Action)

ง) การค้นหาข้อเท็จจริง (Fact finding)

ไพโรจน์ (2548) อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

ก) ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้จะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัย

ข) ขั้นกำหนดปัญหา ในขั้นตอนนี้จะทำการสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพ และเกิดความเข้าใจตรงกัน

ค) ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นตอนนี้จะทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไรเมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย

ง) ขั้นการติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่างกระบวนการปฏิบัติงานวิจัย รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

จ) ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้จะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติ การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบหรือประเมินผลการปฏิบัติ และที่สำคัญ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน การพัฒนา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทำงานร่วมกัน และเรียนรู้ถึงทักษะในการจัดการชุมชน ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

ก) ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย เลือกกลุ่มเป้าหมาย สร้างบรรยากาศการยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย

ระบุปัญหา และการแก้ไขปัญหามีศักยภาพ วางแผนเพื่อปฏิบัติ การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ การประเมินผล/ผลสะท้อน/การส่งผลกลับ การหมุนเกลียว การวนรอบ และการทำให้เป็นระบบ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเตรียมการถอนตัว และเผยแพร่ผลงาน

ข) ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวางแผน (Planning) เป็นขั้นเริ่มต้นในการดำเนินการ ด้วยการสำรวจปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไขหรือพัฒนาโดยผู้มีส่วนร่วม เช่น ครูผู้สอนในชั้นเรียน และผู้เกี่ยวข้องอาจเป็นครูผู้สอนคนอื่น ๆ สอนร่วมกัน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ตลอดจนชุมชน ขั้นปฏิบัติการ (Act) เป็นการนำข้อมูลที่ได้ร่วมกันวางแผนงานมาดำเนินการปฏิบัติ โดยร่วมกันให้ข้อมูลย้อนกลับว่า แผนที่วางไว้อย่างสมเหตุสมผลนั้นปฏิบัติได้จริงมากน้อยเพียงใด ขั้นสังเกต (Observe) ในการดำเนินงานต้องมีการสังเกตการณ์ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงในการปฏิบัติ ควรให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้ร่วมสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งการสังเกตนี้รวมถึง การรวบรวมผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ(Reflect) ขั้นสุดท้ายของวงจร การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ผู้มีส่วนร่วมจะต้องตรวจสอบ ปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นแนวทางในการปรับปรุง และวางแผนการ ปฏิบัติต่อไปจนกว่าจะสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้

2.3 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดเพชรบูรณ์

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนการดำเนินการศึกษาค้นคว้า ตามลำดับต่อไปนี้

- 3.1 ระเบียบวิธีวิจัย
- 3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

รวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทเบื้องต้น เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิด เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย

3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การเกิดภัยพิบัติ คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง จำนวน 3 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่างประชุมเชิงปฏิบัติการ การรับมือภัยพิบัติเพื่อใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป จำนวน 200 คน

3.2.3 การศึกษาครั้งนี้กำหนด ในพื้นที่เป้าหมาย 8 อำเภอ 26 ตำบล ประกอบด้วย อำเภอเมือง (ตำบลตะบะเบา ตำบลบ้านโคก ตำบลป่าเลา ตำบลท่าพล ตำบลสะเดียง และตำบลวังชมพู) อำเภอชนแดน (ตำบลชนแดน ตำบลคงขุย ตำบลท่าข้าม ตำบลพุทธบาท ตำบลตะกุดไร และตำบลศาลาลาย) อำเภอหล่มสัก (ตำบลน้ำก้อ ตำบลน้ำซุน ตำบลบึงน้ำเต้า ตำบลนาซำ ตำบลบ้านเนิน ตำบลศิลา และตำบลวังบาล) อำเภอศรีเทพ (ตำบลศรีเทพ และตำบลบ่อไทย) อำเภอวังสามพัน (ตำบลหนองแจง และตำบลสระแก้ว) อำเภอน้ำหนาว (ตำบลหลักด่าน) อำเภอวังโป่ง (ตำบลซับเปิบ) และอำเภอเขาค้อ (ตำบลเขาค้อ และตำบลริมสีมวัง)

3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทเบื้องต้น เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิด เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย

3.3.2 สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

3.3.2.1 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

ก) สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบสอบถาม เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง มีจำนวนทั้งหมด 2 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามรูปแบบการสังเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

ข) สร้างเอกสารประกอบการตอบแบบสอบถามขึ้น เพื่อเป็นเอกสารประกอบการพิจารณา การแสดงข้อคิดเห็น และประเมินค่า เพื่อหาคำดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามประเมินรูปแบบ แบ่งออกเป็น 6 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตอนที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 3 การออกแบบกรอบแนวคิด

ตอนที่ 4 คำจำกัดความ

ตอนที่ 5 สรุป

ตอนที่ 6 เอกสารอ้างอิง

3.3.3 รวบรวมข้อมูลบริบทในชุมชนเบื้องต้น

3.3.3.1 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชน ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 11 อำเภอ ในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557

3.3.3.2 ภายหลังเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ตามหลักสถิติ

3.3.3.3 ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักทางสถิติ สรุปและอภิปรายผล

3.3.4 สรุปผลข้อมูลบริบทในชุมชน

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

มีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.4.1.1 ส่งแบบสอบถามให้ผู้ใช้งานจำนวน 40 คนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

3.4.1.2 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการหาค่าความสอดคล้องภายในของข้อคำถามรายข้อ (Internal Consistency) และค่าค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ผู้วิจัยจะนำเสนอแบบสอบถามไปทดสอบก่อน (Pre-test) กับกลุ่มประชากรตัวอย่างคนละกลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการเก็บจริง จำนวน 40 คน

ผลจากการคำนวณค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือแบบสอบถามการบริหารจัดการ ภัยพิบัติทางธรรมชาติจากคนในชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์ เท่ากับ 1.00

ผลจากการคำนวณค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือแบบสอบถามแผนเตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติ เท่ากับ 1.00

ผลจากการการคำนวณค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือแบบสอบถามรูปแบบการ ตั้งเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัด เพชรบูรณ์ เท่ากับ 1.00

3.4.1.3 นำผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นมาปรับปรุงข้อคำถาม และจัดทำเป็น แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการหลังจากรวบรวม และทำการตรวจสอบ แบบสอบถามให้สมบูรณ์ จึงได้วิเคราะห์ผลโดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ

3.5 การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

การวิเคราะห์ผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับข้อ คำถาม ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (มณฑชัย, 2548) ดังนี้

มีความเห็นว่า สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น 1

มีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ กำหนดคะแนนเป็น 0

มีความเห็นว่า ไม่สอดคล้อง กำหนดคะแนนเป็น -1

จากนั้นนำมาแทนค่าในสูตรหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

$$IOC = \frac{\sum R}{n}$$

โดยที่ IOC = ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency)

$\sum R$ = ค่าผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

0.50 ถึง 1.00 หมายถึง สอดคล้อง

-0.50 ถึง 0.49 หมายถึง ไม่แน่ใจ

-1.00 ถึง -0.49 หมายถึง ไม่สอดคล้อง

การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ α หมายถึง สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อ

s_i^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

s_t^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ใช้สถิติเบื้องต้น ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ $S.D.$ แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

X แทน คะแนนแต่ละคน

N แทน จำนวนนักเรียน

$\sum$ แทน ผลรวม

ขอบเขตของค่าเฉลี่ยที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นคือ

ค่าน้ำหนัก	ความหมาย
4.50 – 5.00	มากที่สุด
3.50 – 4.49	มาก
2.50 – 3.49	ปานกลาง
1.50 – 2.49	น้อย
1.00 – 1.49	น้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีผลวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ
- 4.2 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์
- 4.3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์
- 4.4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพแวดล้อม

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต่าง ๆ 8 อำเภอ 24 ตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 200 คน จากผลการสำรวจข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าภัยพิบัติทางธรรมชาติในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีความรุนแรงและก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชน ได้แก่ อุทกภัยและดินถล่ม ภัยแล้ง และภัยหนาว ดังนี้

ก่อนเกิดภัย ประกอบด้วย

(1) การป้องกันและลดผลกระทบ มีแนวทาง ดังนี้

(1.1) ประเมินความเสี่ยงภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่ม โดยการประเมินภัยและความล่อแหลมเพื่อประเมิน โอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดอุทกภัยและดินโคลนถล่มรวมทั้งศึกษาวิธีลดผลกระทบเพื่อนำไปกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่ม หน่วยงานหลัก จากข้อมูลพื้นที่ที่เคยเกิดและพื้นที่ที่มีความเสี่ยง

(1.2) ตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย รวมทั้งข้อมูลพื้นที่ปลอดภัยเพื่อรองรับการอพยพให้เป็นปัจจุบัน โดยประสานงานกับหน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเพชรบูรณ์

(1.3) จัดทำแผนที่พื้นที่เสี่ยงอุทกภัยและดินโคลนถล่ม

(1.4) เตรียมการด้านโครงสร้าง โดยการสำรวจและสิ่งก่อสร้างหรือปรับปรุงแหล่งน้ำ หรือเส้นทาง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายุทกภัยและดินโคลนถล่มในพื้นที่รับผิดชอบ

(1.4.1) จัดหาพื้นที่รองรับน้ำและกักเก็บน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ เขื่อน ฝาย ทำนบ เขื่อนฝาย รวมทั้งการขุดลอกคูคลอง แหล่งน้ำสาธารณะที่ดินเงิน คลองส่งน้ำ และคลองระบายน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้งและการระบายในฤดูฝน

(1.4.2) ก่อสร้างกำแพง ผนัง หรือรอดักตะกอน เพื่อป้องกันการเอ่อล้นหรือสูญเสีย พื้นดินจากการกัดเซาะชายฝั่งของทะเลและแม่น้ำ

(1.4.3) สร้างอาคารหรือสถานที่เพื่อเป็นสถานที่หลบภัย สำหรับพื้นที่ที่การหนีภัยทำได้ยาก หรือไม่มีพื้นที่หลบภัยที่เหมาะสม

(1.4.4) กรณีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่เสี่ยงภัย ต้องให้มีความมั่นคงแข็งแรงและมีระบบความปลอดภัยสำหรับผู้ใช้อาคาร ทั้งนี้ให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งข้อกำหนดและกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

(1.4.5) ก่อสร้าง / ปรับปรุงเส้นทางเพื่อการส่งกำลังบำรุง หรือ เส้นทางไปสถานที่หลบภัยให้ใช้ได้ตลอดเวลา

(1.5) จัดทำฐานข้อมูลกำลังเจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร เครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์การกู้ชีพกู้ภัย เพื่อให้พร้อมเรียกใช้งานได้ทันทีเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉิน

(1.6) พัฒนาระบบเครือข่ายฐานข้อมูลสารสนเทศด้านอุทกภัยและดินโคลนถล่มให้มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน

(1.7) เสริมสร้างความรู้และความตระหนักแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษาและเยาวชน เกี่ยวกับการป้องกันและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและปลอดภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่ม

(1.7.1) สนับสนุนให้สื่อประชาสัมพันธ์ทุกแขนงมีบทบาทในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านความปลอดภัย (Safety Mind) อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ อินเตอร์เน็ต

(1.7.2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเครือข่ายในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาสาสมัครต่างๆ มีส่วนร่วมในการรณรงค์ในเรื่องความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

(1.7.3) จัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นการให้ความรู้การปลูกฝังแนวคิดและจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในทุกระดับ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการศึกษาและการให้ความรู้ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแก่นักเรียน นักศึกษาทุกระดับ

(2) การเตรียมความพร้อม มีแนวทาง ดังนี้

(2.1) จัดตั้งและฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลืองานเจ้าหน้าที่ เช่น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครแจ้งเตือนภัย อาสาสมัครกู้ชีพกู้ภัย

หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(2.2) ให้ความรู้แก่ชุมชนโดยเน้นการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน

(2.3) จัดทำบัญชีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอุทกภัยและดินโคลนถล่มหรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2.4) จัดทำแผนปฏิบัติการการป้องกันและแก้ไขปัญหายุทกภัยและดินโคลนถล่มแบบบูรณาการในทุกระดับ

(2.5) พัฒนาระบบการพยากรณ์และติดตั้งอุปกรณ์เตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยพร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่เฝ้าระวังเพื่อการเตือนภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่มและเฝ้าระวังโดยการติดตามระบบป้องกันภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย โดยผ่าน [//pcru.ac.th/research](http://pcru.ac.th/research) username ใช้ user ส่วน password ใช้ user เป็นช่องทาง เข้าถึงข้อมูลในการเฝ้าระวัง เตือนภัยระดับน้ำฝน

(2.6) ดำรงปัจจัยที่จำเป็นและเหมาะสมเพื่อรองรับการอพยพและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ทันทีเมื่อเกิดภัย

(2.7) เตรียมความพร้อมและสำรองพลังงาน

(2.8) จัดเตรียมระบบสื่อสารหลัก ระบบสื่อสารรองและระบบสื่อสารสำรองที่จำเป็นพร้อมทั้งจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์สื่อสารให้เพียงพอและใช้งานได้ตลอดเวลา

(2.9) จัดเตรียมสถานที่ปลอดภัยเพื่อรองรับผู้ประสบภัยพร้อมสิ่งสาธารณูปโภคที่จำเป็น

(2.10) ฝึกซ้อมแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายุทกภัยและดินโคลนถล่ม

ขณะเกิดภัย

การบริหารจัดการในภาวะฉุกเฉิน มีแนวทาง ดังนี้

(1) เมื่อได้รับข้อมูลการเกิดอุทกภัยและดินโคลนถล่ม ให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหายุทกภัยและดินโคลนถล่มจังหวัดเพชรบูรณ์ ขึ้น ณ สำนักงานป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประสานย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ

(2) การอพยพให้อพยพหมู่บ้านเสี่ยงภัย และแก้ไขปัญหาอุทกภัยและดินโคลนถล่มกำหนด

(3) กรณีจำเป็นต้องรับบริจาคความช่วยเหลือด้านต่างๆ จากสาธารณชน ให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ จัดตั้งศูนย์รับบริจาคและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดสถานที่เก็บรักษาสินของและเงินบริจาค รวมทั้งวิธีการแจกจ่ายเพื่อให้เกิดเอกภาพ

หลังเกิดภัย

การจัดการหลังเกิดภัย มีแนวทางดังนี้

(1) ให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ จังหวัด ดำเนินการประเมินความเสียหายและความต้องการเบื้องต้น โดยจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ประสบภัยและทรัพย์สินที่เสียหายไว้เป็นหลักฐาน พร้อมทั้งออกหนังสือรับรองให้ผู้ประสบภัยไว้เป็นหลักฐานในการรับการสงเคราะห์และฟื้นฟู

(2) จัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยด้านสุขภาพอนามัย สภาพจิตใจ

(3) ป้องกัน ฝ้าระวัง และควบคุมโรคที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

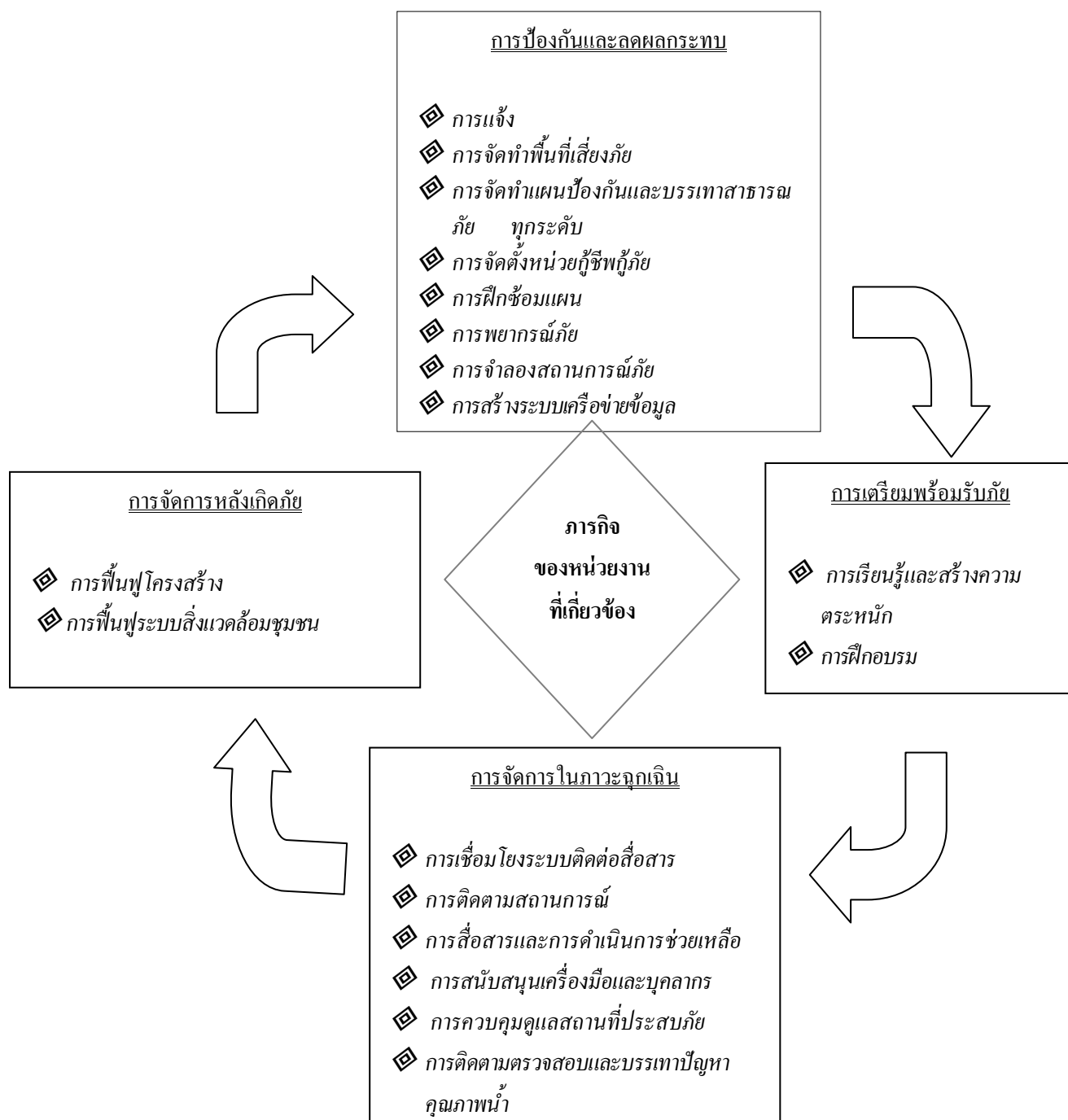
(4) ฟื้นฟูคุณภาพชีวิต และฟื้นฟูอาชีพของผู้ประสบภัย ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างปกติ

(5) ฟื้นฟูและจัดการระบบสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งระบบบำบัดน้ำเสีย สถานที่กำจัดขยะมูลฝอย และบ่อน้ำบาดาลที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและดินถล่ม ให้ใช้การได้ดังเดิม

(6) ฟื้นฟูโครงการสร้างพื้นฐาน รวมทั้งสิ่งสาธารณประโยชน์อื่นๆ ที่ได้รับความเสียหายให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น สถานที่ราชการ โรงเรียน สถานที่ท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหาย รวมทั้งแก้ไขปัญหามลพิษต่างๆ

(7) ให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย ดำเนินการฟื้นฟูบูรณะความเสียหายในเบื้องต้น

(8) จัดให้มีถอดบทเรียนผลกระทบจากอุทกภัยและดินโคลนถล่มที่มีต่อชีวิตทรัพย์สินของประชาชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่มในอนาคต



ภาพที่ 4-1 แสดงแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ

4.2 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

ผลสรุปของการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4-1 แสดงวงจรการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ ของจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอน	การบริหารจัดการ	แนวทางการบริหารจัดการ
ขั้น การ ป้องกัน และบรรเทาภัย	ด้านการบริหาร จัดการทรัพยากร	การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนร่วมกับชุมชน รวมถึงการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อร่วม ดำเนินการวิจัยกับทีมวิจัย
	ด้านการบริหาร จัดการพื้นที่และสิ่ง ปลูกสร้าง	
ขั้นเตรียมการ	ระบบบริหารและ บัญชาการเหตุการณ์	เริ่มตั้งแต่ การป้องกัน การเตรียมซักซ้อมคนให้พร้อม รับมือ แต่ทั้งหมดนี้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ คือระดับตัวบุคคล ระดับพื้นที่ และระดับจังหวัด ดังนี้ ● ระดับตัวบุคคล คือ การเปลี่ยนวิธีเตรียมคนให้ ตระหนัก และพร้อมที่จะดูแลตนเองได้เมื่อเกิดภัย พิบัติ ● ระดับพื้นที่ คือ การที่ชุมชนและท้องถิ่นใน จังหวัดเพชรบูรณ์มีบทบาทหลักในการพูดคุย ร่วมกัน ทำแผนป้องกัน เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง หากชุมชนเฝ้าแต่รอคอยความ ช่วยเหลือที่ส่งลงมาจะทำให้ชุมชนอ่อนแอลง ● ระดับจังหวัด จำเป็นต้องมีแผนป้องกันภัยพิบัติ รวมถึง การจัดการภัยพิบัติในระยะยาว ต้องทำทั้ง ระบบทั้งอุทกภัยและดินถล่ม ภัยแล้ง และ ภัยหนาว ของจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดข้างเคียง
	การเตรียมความ พร้อม	
	การจั ด เติ ร ย ม ทรัพยากร	
	การบริหารจัดการ ข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสาร	
	ระบบการโต้ตอบ เหตุการณ์	

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

ขั้นตอน	การบริหารจัดการ	แนวทางการบริหารจัดการ
ขั้นตอน สนอง และฟื้นฟู	ความร่วมมือร่วม และภาคีเครือข่าย	ดำเนินการที่มุ่งหวังให้เกิดการขยายผลองค์ความรู้ที่ ได้ เพื่อสร้างความยั่งยืนในการดำเนินการอย่าง ต่อเนื่องในอนาคต ภายใต้การมีส่วนร่วมของภาค ส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย
	การพัฒนาศักยภาพ เศรษฐกิจสังคมและ วิถีชีวิต	
Community Resilience	การสื่อสารและ ถ่ายทอดความรู้ให้ ชุมชน	ให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ
	Knowledge capture	มีการจัดเก็บความรู้ ศึกษา วิจัย ถอดบทเรียน รวมทั้ง การทบทวนหลังการปฏิบัติและหลังการฝึกซ้อม
	Knowledge utilization	มีการนำความรู้ไปใช้เพื่อพัฒนาระบบให้เข้มแข็งและ ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4.3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

คณะผู้วิจัยได้กระทำกับผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 40 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความเหมาะสมของแนวคิดภาพรวม และความเหมาะสมของแนวคิดของกระบวนการ

การวิเคราะห์ความคิดเห็น ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ตารางที่ 4-2 แสดงผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบ

ประเด็น/รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น		สรุปผล
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
1. ความเหมาะสมของกรอบแนวคิด	4.23	0.59	มาก
2. ความเหมาะสมของแนวคิดของกระบวนการ	4.00	0.00	มาก
รวมทั้งสิ้น	4.26	0.36	มาก

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบ ทั้งหมด 2 ด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากทุกด้าน โดยด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดที่สังเคราะห์ขึ้นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.36

สรุปได้ว่าผลการประเมินรูปแบบ ผู้เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นต่อรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถนำไปใช้งานได้

4.4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพแวดล้อม

บทที่ 5

อภิปรายผล/วิจารณ์

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการการศึกษาบริบทเบื้องต้น เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และงานวิจัยต่าง ๆ จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตพื้นที่ 8 อำเภอ 26 ตำบล ประกอบด้วย อำเภอเมือง (ตำบลตะบะเขวาะ ตำบลบ้านโตก ตำบลป่าเลา ตำบลท่าพล ตำบลสะเดียง และตำบลวังชมพู) อำเภอ ชนแดน (ตำบลชนแดน ตำบลคงขุย ตำบลท่าข้าม ตำบลพุทธบาท ตำบลตะกุดไร และตำบลศาลาลาย) อำเภอหล่มสัก (ตำบลน้ำก้อ ตำบลน้ำซุน ตำบลบึงน้ำเต้า ตำบลนาซำ ตำบลบ้านเนิน ตำบลศิลา และตำบลวังบาล) อำเภอศรีเทพ (ตำบลศรีเทพ และตำบลบ่อไทย) อำเภอ บึงสามพัน (ตำบลหนองแจง และตำบลสระแก้ว) อำเภอน้ำหนาว (ตำบลหลักด่าน) อำเภอวังโป่ง (ตำบลซับเปิบ) และอำเภอเขาค้อ (ตำบลเขาค้อ และตำบลริมสีมวัง) จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทำการการสังเคราะห์ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้นสามารถนำไปใช้ได้ โดยมีข้อค้นพบของงานวิจัย นำเสนอตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

5.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัย

5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ได้ทำการสรุปผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแผนเตรียมความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต่าง ๆ 8 อำเภอ 24 ตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 200 คน จากผลการสำรวจข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าภัยพิบัติทางธรรมชาติในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีความรุนแรงและก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชน ได้จัดเตรียมแผนความพร้อมป้องกันการเกิดภัยพิบัติ ดังนี้

ก่อนเกิดภัย ประกอบด้วย

(1) การป้องกันและลดผลกระทบ มีแนวทาง ดังนี้

(1.1) ประเมินความเสี่ยงภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่ม โดยการประเมินภัยและความอ่อนแอเพื่อประเมินโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดอุทกภัยและดินโคลนถล่มรวมทั้งศึกษาวิธีลดผลกระทบเพื่อนำไปกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่ม หน่วยงานหลัก จากข้อมูลพื้นที่ที่เคยเกิดและพื้นที่ที่มีความเสี่ยง

(1.2) ตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย รวมทั้งข้อมูลพื้นที่ปลอดภัยเพื่อรองรับการอพยพให้เป็นปัจจุบัน โดยประสานงานกับหน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเพชรบูรณ์

(1.3) จัดทำแผนที่พื้นที่เสี่ยงอุทกภัยและดินโคลนถล่ม

(1.4) เตรียมการด้านโครงสร้าง โดยการสำรวจและสิ่งก่อสร้างหรือปรับปรุงแหล่งน้ำ หรือเส้นทาง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยและดินโคลนถล่มในพื้นที่รับผิดชอบ

(1.4.1) จัดหาพื้นที่รองรับน้ำและกักเก็บน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ เขื่อน ฝาย ทำบ เขื่อนฝาย รวมทั้งการขุดลอกคูคลอง แหล่งน้ำสาธารณะที่ตื้นเขิน คลองส่งน้ำ และคลองระบายน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้งและการระบายในฤดูฝน

(1.4.2) ก่อสร้างกำแพง ผนัง หรือรอดักตะกอน เพื่อป้องกันการเอ่อล้นหรือสูญเสีย พื้นดินจากการกัดเซาะชายฝั่งของทะเลและแม่น้ำ

(1.4.3) สร้างอาคารหรือสถานที่เพื่อเป็นสถานที่หลบภัย สำหรับพื้นที่ที่การหนีภัยทำได้ยาก หรือไม่มีพื้นที่หลบภัยที่เหมาะสม

(1.4.4) กรณีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่เสี่ยงภัย ต้องให้มีความมั่นคงแข็งแรงและมีระบบความปลอดภัยสำหรับผู้ใช้อาคาร ทั้งนี้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งข้อกำหนดและกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

(1.4.5) ก่อสร้าง / ปรับปรุงเส้นทางเพื่อการส่งกำลังบำรุง หรือเส้นทางไปสถานที่หลบภัยให้ใช้การได้ตลอดเวลา

(1.5) จัดทำฐานข้อมูลกำลังเจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร เครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์การกู้ชีพกู้ภัย เพื่อให้พร้อมเรียกใช้งานได้ทันทีเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉิน

(1.6) พัฒนาระบบเครือข่ายฐานข้อมูลสารสนเทศด้านอุทกภัยและดินโคลนถล่มให้มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน

(1.7) เสริมสร้างความรู้และความตระหนักแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษาและเยาวชน เกี่ยวกับการป้องกันและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและปลอดภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่ม

(1.7.1) สนับสนุนให้สื่อประชาสัมพันธ์ทุกแขนงมีบทบาทในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านความปลอดภัย (Safety Mind) อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ อินเทอร์เน็ต

(1.7.2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเครือข่ายในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาสาสมัครต่างๆ มีส่วนร่วมในการรณรงค์ในเรื่องความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

(1.7.3) จัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นการให้ความรู้การปลูกฝังแนวคิดและจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในทุกระดับ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการศึกษาและการให้ความรู้ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแก่นักเรียน นักศึกษาทุกระดับ

(2) การเตรียมความพร้อม มีแนวทาง ดังนี้

(2.1) จัดตั้งและฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลืองานเจ้าหน้าที่ เช่น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครแจ้งเตือนภัย อาสาสมัครกู้ชีพกู้ภัย

หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(2.2) ให้ความรู้แก่ชุมชนโดยเน้นการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน

(2.3) จัดทำบัญชีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอุทกภัยและดินโคลนถล่มหรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2.4) จัดทำแผนปฏิบัติการการป้องกันและแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยและดินโคลนถล่มแบบบูรณาการในทุกระดับ

(2.5) พัฒนาระบบการพยากรณ์และติดตั้งอุปกรณ์เตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยพร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่เฝ้าระวังเพื่อการเตือนภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่มและเฝ้าระวังโดยการติดตามระบบป้องกันภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย โดยผ่าน [//pcru.ac.th/research](http://pcru.ac.th/research) username ใช้ user ส่วน password ใช้ user เป็นช่องทางเข้าถึงข้อมูลในการเฝ้าระวัง เตือนภัยระดับน้ำฝน

(2.6) ดำรงปัจจัยที่จำเป็นและเหมาะสมเพื่อรองรับการอพยพและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ทันทีเมื่อเกิดภัย

(2.7) เตรียมความพร้อมและสำรองพลังงาน

(2.8) จัดเตรียมระบบสื่อสารหลัก ระบบสื่อสารรองและระบบสื่อสารสำรองที่จำเป็นพร้อมทั้งจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์สื่อสารให้เพียงพอและใช้งานได้ตลอดเวลา

(2.9) จัดเตรียมสถานที่ปลอดภัยเพื่อรองรับผู้ประสบภัยพร้อมสิ่งสาธารณูปโภคที่จำเป็น

(2.10) ฝึกซ้อมแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยและดินโคลนถล่ม

ขณะเกิดภัย

การบริหารจัดการในภาวะฉุกเฉิน มีแนวทาง ดังนี้

(1) เมื่อได้รับข้อมูลการเกิดอุทกภัยและดินโคลนถล่ม ให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยและดินโคลนถล่มจังหวัดเพชรบูรณ์ ขึ้น ณ สำนักงานป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประสานศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ

(2) การอพยพให้อพยพหมู่บ้านเสี่ยงภัย และแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยและดินโคลนถล่มกำหนด

(3) กรณีจำเป็นต้องรับบริจาคความช่วยเหลือด้านต่างๆ จากสาธารณชน ให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ จัดตั้งศูนย์รับบริจาคและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดสถานที่เก็บรักษาสีของและเงินบริจาค รวมทั้งวิธีการแจกจ่ายเพื่อให้เกิดเอกภาพ

หลังเกิดภัย

การจัดการหลังเกิดภัย มีแนวทางดังนี้

(1) ให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ จังหวัด ดำเนินการประเมินความเสียหายและความต้องการเบื้องต้น โดยจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ประสบภัยและทรัพย์สินที่เสียหายไว้เป็นหลักฐาน พร้อมทั้งออกหนังสือรับรองให้ผู้ประสบภัยไว้เป็นหลักฐานในการรับการสงเคราะห์และฟื้นฟู

(2) จัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยด้านสุขภาพอนามัย สภาพจิตใจ

(3) ป้องกัน ฝ้าระวัง และควบคุมโรคที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

(4) ฟื้นฟูคุณภาพชีวิต และฟื้นฟูอาชีพของผู้ประสบภัย ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างปกติ

(5) ฟื้นฟูและจัดการระบบสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งระบบบำบัดน้ำเสีย สถานที่กำจัดขยะมูลฝอย และบ่อน้ำบาดาลที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและดินถล่ม ให้ใช้การได้ดังเดิม

(6) ฟื้นฟูโครงการสร้างพื้นฐาน รวมทั้งสิ่งสาธารณประโยชน์อื่นๆ ที่ได้รับความเสียหายให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น สถานที่ราชการ โรงเรียน สถานที่ท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหาย รวมทั้งแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ

(7) ให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย ดำเนินการฟื้นฟูบูรณะความเสียหายในเบื้องต้น

(8) จัดให้มีถอดบทเรียนผลกระทบจากอุทกภัยและดินโคลนถล่มที่มีต่อชีวิตทรัพย์สินของประชาชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการภัยจากอุทกภัยและดินโคลนถล่มในอนาคต

5.1.2 ผลการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์มูลกับเครือข่ายภาคีที่เกี่ยวข้อง

สรุปการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์กับเครือข่ายภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

(1) ขั้นการป้องกันและบรรเทาภัย เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนร่วมกับชุมชน รวมถึงการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อร่วมดำเนินการวิจัยกับทีมวิจัย

(2) ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนการดำเนินการวิจัยภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาบริบทชุมชน เขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เริ่มตั้งแต่ การป้องกัน การเตรียมซักซ้อมคนให้พร้อมรับมือ แต่ทั้งหมดนี้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ คือระดับตัวบุคคล ระดับพื้นที่ และระดับจังหวัด ดังนี้ ระดับตัวบุคคล คือ การเปลี่ยนวิธีเตรียมคนให้ตระหนัก และพร้อมที่จะดูแลตนเองได้เมื่อเกิดภัยพิบัติ ระดับพื้นที่ คือ การที่ชุมชนและท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์มีบทบาทหลักในการพูดคุย ร่วมกันทำแผนป้องกัน เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง หากชุมชนเฝ้าแต่รอคอยความช่วยเหลือที่ส่งลงมาจะทำให้ชุมชนอ่อนแอลง ระดับจังหวัด จำเป็นต้องมีแผนป้องกันภัยพิบัติ รวมถึง การจัดการภัยพิบัติในระยะยาว ต้องทำทั้งระบบทั้งอุทกภัยและดินถล่ม ภัยแล้ง และ ภัยหนาว ของจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดข้างเคียง

(3) ขั้นตอนสนองและฟื้นฟู เป็นขั้นตอนดำเนินการที่มุ่งหวังให้เกิดการขยายผลองค์ความรู้ที่ได้ เพื่อสร้างความยั่งยืนในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องในอนาคต ภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบ ทั้งหมด 2 ด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากทุกด้าน โดยด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดที่สังเคราะห์ขึ้นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.36

สรุปได้ว่าผลการประเมินรูปแบบ ผู้เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นต่อรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถนำไปใช้งานได้

5.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัย

การศึกษางานวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยที่ต้องการนำผลวิจัยไปใช้และในครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2.1 แนวทางของภาคประชาชนในพื้นที่ ควรตระหนักและเฝ้าระวังถึงสาเหตุที่เกิดภัยพิบัติธรรมชาติขึ้นในพื้นที่ที่มีความรุนแรงขึ้น จากการดำเนินวิถีชีวิตขาดหลักการพอเพียง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่มีการอนุรักษ์

5.2.2 ควรมีการบริหารจัดการภัยพิบัติธรรมชาติอย่างต่อเนื่องโดยการติดตามความต้องการใช้ระบบทั้งหมดของผู้ให้ข้อมูลและผู้ใช้ข้อมูล รวมถึงมีการควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินข้อมูลที่อยู่ในและที่เกิดขึ้นใหม่ตามเกณฑ์การประเมินให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้เกณฑ์ดังกล่าวได้รับการยอมรับจากผู้ให้ข้อมูลและผู้ใช้ข้อมูล

5.2.3 ควรสนับสนุนการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสร้างเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด สาธารณสุขชุมชน ให้ร่วมเป็นพี่เลี้ยงให้เกิดชุมชนการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ เพื่อให้เกิดเป็นศูนย์รวมของการแลกเปลี่ยนความรู้ที่ถูกต้องและมีคุณภาพ และจัดหาแนวทางสนับสนุนด้านงบประมาณร่วมกันหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

บรรณานุกรม

กมล สุดประเสริฐ. การวิจัยปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.

นิตยา เงินประเสริฐศรี. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (กรกฎาคม - ธันวาคม 2544), 2544.

บุญนาค ตีวกุล. ชนบทไทย : การพัฒนาสู่สังคม. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

พันธ์ทิพย์ งามสูตร. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

ไพโรจน์ ชลารักษ์. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม,” วารสารราชภัฏตะวันออก. (กรกฎาคม-ธันวาคม), 2548.

มนต์ชัย เทียนทอง. สถิติและวิธีการวิจัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศ. กรุงเทพมหานคร :

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2548.

วิกฤติชายทะเลบางขุนเทียน. ศูนย์วิจัยภัยธรรมชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต. [Online].

Available HTTP : www.thaidisaster.com , 2550.

สิทธิธัญ ประพูนนิตสาร. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546.

อรุณรุ่ง บุญชนันตพงศ์. “ไม่ใช่เรื่องง่ายกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.”

วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร 1 : 1 (มกราคม-มิถุนายน 2549), 2549.

อังคณา ตุงคะสมิต. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาการศึกษา”.

วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2550),

อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. การวิจัยในชั้นเรียนและในโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พันธ์, 2544.

Kemmis, S. and McTaggart, R. The Action Research Planner. Melbourne : Deakin University Press. 1998. [Online]. Available from

http://dcms.thailis.or.th/object2/36/html_metadata/36_268.xml [access 2012.